

Poudariti moram, da pri tej naši zahtevi ne gre za precenjevanje našega predmeta in podcenjevanje drugih. Priznavamo, da ima učitelj tujih jezikov, zlasti na srednji šoli, veliko dela s popravami šolskih in drugih nalog, in da morajo popravljati naloge tudi matematiki, da pa slavistu zahteve predmeta (in po teh so sestavljeni tudi učni načrti in z njimi predpisane obveznosti slavista) nalagajo razmeroma več dela kot drugim. Vsi predmeti so enako pomembni za rast učenčeve izobrazbe, toda vsak predmet ne zahteva enake angažiranosti učitelja. Ne gre torej za predmet, za morebitno precenjevanje, ampak za delo, za po obsegu večjo obremenitev učitelja. Pri tem se opiram na temeljno načelo, da bodi vsakdo nagrajen za delo, ki ga dejansko opravlja.

Janko Čar
Pedagoška akademija Maribor

STANJE SLOVENŠČINE V JAVNI RABI IN SKLEPI LJUTOMERSKEGA ZBOROVANJA*

Od pomembnega zborovanja in občnega zbora v Mariboru in Ljutomeru je minilo dobro leto. To je sicer kratko obdobje, vendar dovolj dolgo, da lahko temeljiteje ocenimo pomen mariborskega zbora in pogledamo, kako je s »setvijo in plevelom na naši njivi«. Pri tem se takoj zastavita dve vprašanji: kaj smo napravili slavisti in kako se je našim vabilom in klicem odzvala širša javnost. Sklepi, ki smo jih sprejeli v Ljutomeru, so našemu društvu naložili težje in odgovornejše naloge, kot smo si morda mislili. Že uvodna izjava: »Slavistično društvo prelamlja s tradicionalnim zapiranjem v zgolj strokovne okvire in usmerja svoje delovanje v širšo družbeno problematiko« — napoveduje nekaj novih obveznosti. Sprašujem se: Ali smo stopili iz te zaprtosti? Bojim se, da odgovor na to vprašanje, kakor se bo izoblikoval na koncu v razpravi, ne bo tak, kot smo pričakovali. Tudi za izpolnitev 4. točke sklepov je zadolženo društvo, zlasti zadeva to podružnice. Poročila, ki smo jih poslušali na plenumu SD oktobra meseca, so bila v tem pogledu hudo skopa; delno bi lahko izvzeli le mariborsko podružnico. 6. sklep, ki se nanaša na učbenike, priročnike in strokovna pomagala, je — zlasti kar se tiče strokovnih pomagal in priročnikov — še vedno dokaj odprto vprašanje. Kakšen pomen ima tovrstna literatura, mislim, ni treba posebej govoriti. 7. in 8. člen se vežeta s področjem šolstva in prosvetno-pedagoške službe.

Plenum je pokazal, da smo tudi stanovsko problematiko spremljali premalo zavzeto. Tako smo v zadnjem hipu zbrali dokumentacijo o zaposlenosti slavistov na šolah. Takih ukrepanj nam manjka, ukrepanj, ko glavni odbor ne bo čakal na spodbude od spodaj, ampak bo takoj nastopil. Mislim, da ima za to vso pristojnost. Za kriterij, kako so posamezne podružnice uresničevale lanskoletne

* Tema pričujočega poročila je dokaj zahteva, kajti pojem »javno življenje, javna raba« zajema zelo široko področje. Zato bodo povzetki, ki se nanašajo na posamezne veje, nujno potrebni dopolnil.

sklepe, je bil poučen letošnji plenum SD. Poročila (natisnjena so v Jeziku in slovstvu) kažejo, da so se društva z ljutomerskimi sklepi vse premalo ukvarjala. Zato je prišlo na glavni odbor malo sugestij. Nekatere izvirne spodbude, ki so izšle iz posameznih podružnic, so ostale osamljene. Enotnega delovnega programa, ozko povezanega z ljutomerskimi sklepi, je bilo malo, čeprav se ne da mimo prizadevanj posameznikov, ki so se večkrat resnično zavzeli, da je društvo rešilo to ali ono pomembno vprašanje.

In kako je s slovenščino v javni rabi?

Znano je, da smo zadnja leta o tem vprašanju veliko razpravljali. Spomnimo se samo, koliko pisem se je zvrstilo v rubriki »pisma bralcem« (Delo). Vse smo srečali: nasvete, opozorila, obsodbe, zgražanja. Plaz tovrstnih dopisov se je kmalu po lanskoletnem zborovanju unesel; s tem pa seveda ni rečeno, da je že vse, kar se tiče rabe slovenskega jezika v javnem življenju, urejeno. Tovarna Aero vam bo še vedno postregla s *crveno-crnim trakom* za pisalni stroj. Ponuja nam tudi *nesavijajuči* karbonski papir in indigo v škatlah s 100 *araka*. Zelo trdovratna je MTT: še vedno ima na metrskem blagu navodila samo v srbohrvaščini. Industrija trikotaze, ki smo jo še pred leti kritizirali, ima, kolikor sem mogel ugotoviti, povsod slovensko besedilo. Zanimiv je primer tovarne Šampionke iz Renč. Letos poleti me je neki trgovec opozoril na njen novi izdelek — detergent »predpral«. Zbodlo me je, ker je imel samo srbohrvatsko navodilo. Že sem hotel poslati tovarni svojevrsten pozdrav, pa sem si nalašč premislil. Ni mi znano, ali se je kdo v javnosti ob to obregnil, zanimivo pa je, da ima novi »predpral« navodilo tudi v slovenščini. Takih in podobnih primerov je še dosti. Lani sem se vprašal, kako je z izvajanjem drugega odstavka 74. člena republiške ustave, in zahteval od pristojnih forumov pojasnilo. Odgovora ni bilo. Da je izdelek, ki ga pošlje na tržišče slovenska tovarna, opremljen s slovenskim besedilom, bi moralo postati za vse neprekršljivo pravilo. Vendar je treba priznati, da je večina naših podjetij le prisluhnila opozorilom.

Tisk. Po mariborskem zborovanju je bilo skoraj povsod čutiti izboljšanje. V zadnjem času pa se je jezik naših časnikov spet opazno poslabšal. Kar neprijetno je, če v uglednem časniku in pri nič manj znanem novinarju lahko spet pobiraš cvetke, kot so *napram* ipd. Dopisi zunanjih sodelavcev včasih šepajo. Tudi jezik v revijah ni tak, kot bi moral biti. Pred nekaj dnevi me je kolegica opozorila, da je v krajšem sestavku, ki je objavljen v znani literarni reviji, petkrat srečala »Uršo Plut«. In vendar sem bil tudi na tem področju prijetno presenečen. Že lani sem govoril o glasilih, ki jih izdajajo razne tovarne, kombinati in občine. Takih listov izhaja pri nas nekaj nad sto(!). Pregledal sem slabo petino in se prepričal, da so naša opozorila našla tudi voljne ljudi. Res je, da slovenščina v teh glasilih še ni taka, kot si jo želimo; v nekaterih listih je jezik celo slab, in bi bila nujno potrebna lektorska roka. Zanimivo je npr., da je glasilo mariborske Metalne Naša tovarna uvedlo marca 1967 zelo dober jezikovni kotichek, vodi ga strokovnjak (Antibarbarus). Slavist se v tem koticčku mnogo ukvarja z napakami, ki jih je našel v glasilu (pravopisne, slovnične, slogovne). Občasen, a dober jezikovni kotichek ima tudi glasilo Metalka. Žal je sicer v listu precej napak (*odnešena, zavis, dočim, gotov izdelek* . . .). Podobno rubriko ima še Informativni fužinar (Ravne na Koroškem). Teme: slovarček tujk, pisanje števil, navodilo za vodenje sestanka (upoštet je tudi jezik). To je sicer samo nekaj belih vran, človek pa se vseeno vpraša: kaj pa naši osrednji časniki? V

mnogih tovarniških listih najdemo tudi literarne koticke; nekaj jih je prav dobrih (Skozi TAM, Bilten MTT — predstavljenih osem literatov, Naša tovarna, Ruški delavec, Odmev — B. Kidrič, Koroški fužinar). Tudi to lahko precej pove.

V zvezi z RTV se bom dotaknil le nekaterih vprašanj. O slovenskem televizijskem dnevniku že dolgo razpravljamo. Kako dolgo bomo še? Še bolj pereče je vprašanje otroških oddaj. Ko me otrok vpraša: »Zakaj pa ne govorijo slovensko?«, mi je čudno pri srcu. Ali res ne moremo dati otroku oddaj v materinem jeziku? In oddaja za šolarje. Tudi o tem bi bilo treba govoriti. Prenašamo ure in ure povprečnega, včasih celo podpovprečnega programa, uvajamo drugi program, nimamo pa denarja, da bi predvajali slovenske otroške oddaje.

Človeka tudi zbode, če se zgodi kaj takega, kot se je zgodilo ob slovesnosti, ko so odprli koprsko železnico: za zagrebško in beograjsko televizijo so oddajo komentirali v srbohrvaščini. Kdo bi pri nas pomislil, da bi slovenska televizija kako podobno srbohrvatsko ali celo makedonsko oddajo komentirala v slovenščini! Kar se tiče 5. točke ljutomerskih sklepov, sicer ne smemo reči, da se RTV ni potrudila. Želeli pa bi stalno jezikovno svetovalnico. Oddajo o slogu, ki je bila pred kratkim na sporedu, je hudo preganjal čas, kar ji je bilo v škodo. Nekateri uredniki sedaj bolj skrbijo za lep jezik. Tudi intervjuji so, menim, boljši. Zelo pa moti, če kdo »ljubljanči«, misleč, da je sobesedniku ali gledalcu bolj domač. To naj bi upoštevali zlasti kulturniki.

Slovenščina v dopisih, poročilih, samoupravnih aktih se polagomaboljšuje. Vendar so prav tu največje težave; starejše nekvalificirane kadre, ki sede po pisarnah, smo toliko let pustili pri miru, zdaj pa zahtevamo, naj Janezi pokažejo, česar se Janezki...

Kot predstavnik lektorske službe v Mariboru sem opazil, da ljudem ni vseeno, kako pišejo, volje, da bi si znanje dopolnili, pa ni veliko. Zato ta služba kljub prizadevanju ni mogla prav zaživeti. **Še vedno se čutimo premalo odgovorne. To, kar je drugod jasno samo po sebi, namreč, da je vsak, kdor govori ali piše za javnost, za svoje javno delovanje tudi odgovoren (ne samo za vsebino, tudi za jezik) — ta zahteva si pri nas še ni priborila prave veljave. Dokler ne bomo spremenili odnosa do kulture ustnega in pismenega izražanja (vključno z zahtevnostjo v šoli), tako dolgo si ne obetajmo kaj prida sadov.** Ni čudno, če se je nekaterim slavistom že uprlo to nenehno dokazovanje, da je dve in dve štiri, ko pa jim v brk ponavljajo: tri!

Lansko zborovanje je močno odjeknilo tudi pri naših najvišjih forumih. Tako se je pri Ck ZKS ustanovila posebna komisija in ta je razposlala anketo o rabi slovenščine v javnem življenju in v šoli. Komisija, ki so jo v tem sklopu osnovali v Mariboru, je pripravila obilo gradiva in pod predsedstvom tov. prof. Francke Varlove tudi obširnejše poročilo. Vendar vse od 15. marca 1967, ko je bilo poročilo odposlano, ne vemo, kaj je celotno gradivo pokazalo in kaj je osrednja komisija ukrenila.

Zboljšanje je čutiti tudi v javnih službah, npr. carini. V Mariboru so cariniki imeli poseben tečaj slovenščine.

Problematika, o kateri sem razpravljal, dobiva novo razsežnost, če vemo, da so v zvezni skupščini uvedli simultano prevajanje v jezike jugoslovanskih narodov. V zadnjem času pa zvezni zbor in zbor narodov razpravljata, kje bi še zagotovili enakopravno uporabo jezikov narodov Jugoslavije. V poštev pri-

dejo: predsedstvo republike, ZIS, državni in zvezni sekretariat, skupnosti združenj in asociacij na ravni federacije, kot so železnice, ZTT, zavarovalna skupnost, socialno zavarovanje idr. Upajmo, da se ne bo zataknilo že pri razpravi.

Ob koncu tega premišljanja se bo marsikomu vsililo vprašanje: kako dolgo bomo še zdravili? Ali že ni čas, da začnemo preprečevati? Za to pa sta poklicani predvsem osnovna in srednja šola. Tu je treba iskati ključ za rešitev teh vprašanj. O njih bomo morali slavisti še temeljito razpravljati. — Pa ne samo mi.

SKLEPI REDNEGA OBČNEGA ZBORA SDS*

1. Da bi bilo učno-vzgojno delo pri pouku slovenščine (jezika, književnosti in na nekaterih šolah tudi estetske vzgoje) kvalitetno, tedenska obveznost slavista ne sme presegati 20 ur.

2. Zavod za šolstvo SRS organizira vsaki dve leti obvezne počitniške seminarje o najnovejših znanstvenih izsledkih za strokovno spopolnjevanje slavistov. Udeležba je obvezna za vse, ki poučujejo slovenski jezik in književnost na srednjih in osnovnih šolah.

3. Periodično naj bi se prirejali tudi obvezni jezikovni tečaji za predavatelje drugih predmetov, humanističnih in naravoslovnih.

4. Funkcija prosvetno-pedagoške službe, ki je sedaj prvenstveno svetovalna in šele potem nadzorna, mora postati v prvi vrsti nadzorna in šele potem svetovalna. Zato je treba prosvetno-pedagoško službo okrepiti z možnostjo takojšnjega ukrepanja.

5. Poskrbeti je treba, da bodo šolski učbeniki, priročniki in skripta za vse predmete izhajali brez jezikovnih, pravopisnih in tiskovnih napak. Zato jih mora pregledati kvalificiran slovenist, ki s svojim imenom na kolofonu odgovarja za opravljeno delo.

6. Protestiram proti uporabi tujejezičnih učbenikov na naših šolah in zahtevamo, da se ali napišejo ustrezni izvirni ali pa dobri tuji prevedejo v lepo in pravilno slovenščino.

7. V interesu kulture slovenskega jezika zahtevamo, da se na vseh fakultetah, visokih in višjih šolah, ki vzgajajo bodoči učiteljski kader, uvede slovenski knjižni jezik kot obvezni predmet z izpitom (kakor je to z narodnimi jeziki v tujini in pri nas npr. s hrvatskosrbskim na zagrebški filozofski fakulteti).

8. Poskrbeti bo treba, da zaradi prestopanja z drugih fakultet ne bodo prihajali na slavistiko najšibkejši študenti.

9. Predavanja in vaje iz specialne metodike je na filozofski fakulteti treba premakniti na konec štiriletnega študija, da ne bodo ovirali drugega študija in da bodo učinkovitejši.

10. V začetku učiteljske službe naj bi mladi profesorji in predmetni učitelji imeli svojega mentorja; mentorstvo je treba uzakoniti.

* Ljubljana, 17. XII. 1967.